

informatsiyu/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiApY-7BhBjEiwAQMrrEW401USUjY512uNn7Ffm95wRkgWJFk29Oz5oW1y8m-0qDC2YenIPShoC4rUQAvD_BwE

4. Просяник О. П., Головня С. Г. Методи виявлення фейкових новин у соціальних мережах. 2021. С. 3–4.

5. Татарчук О. Д. Інструменти фактчекінгу при виявленні фейкової інформації в соціальних медіа. 2020.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-516-7-7>

MEDIA LITERACY IS A TOOL FOR SUCCESS IN THE DIGITAL AGE

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ–ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ УСПІХУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Chaikun O. S.

*Senior Lecturer at the Department
of Public Relations
National University
of Kyiv-Mohyla Academy
Kyiv, Ukraine*

Чайкун О. С.

*старший викладач кафедри зв'язків
з громадськістю
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій важливо адаптуватися до нових викликів, розвивати критичне мислення як ключову компетенцію для розрізнення правдивої інформації від фейкової, збільшити освітні ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності серед населення. «У 2019 році американці визначили фейкові, підроблені новини як проблему, важливішу за насильницькі злочини, зміни клімату, расизм, нелегальну міграцію, тероризм та сексизм» [7].

В аналітичному звіті «Трансформація сфери медіаграмотності в умовах повномасштабної війни в Україні» за лютий-червень 2022 р. (Д. Дуцик, Д. Орлова, Г. Будівська) підкреслюється необхідність інтеграції медіаграмотності у систему національної безпеки, враховуючи підвищення рівня дезінформації і ворожої пропаганди. Також наголошується, що надзвичайно важливо підтримувати та розвивати програми з медіа, щоб вони включали не тільки сприйняття контенту, а й навички цифрової безпеки, зокрема ідентифікацію дипфейків та інших форм маніпулятивного контенту [1]. «Медіаексперти

та журналісти говорять про необхідність змістити фокус із навчання населення інструментів перевірки інформації (оскільки масова аудиторія однаково не буде цим займатися, бо це роблять журналісти) на вміння знаходити та споживати якісні джерела інформації, перш за все – якісні медіа» [1, с. 19].

Карл Міллер підкреслює важливість строгішої регуляції контенту в соціальних мережах, щоб обмежити поширення дезінформації, яка зросла під час пандемії COVID-19. Люди почали більше проводити часу в Інтернеті, де вони натрапляли на маніпулятивні ідеї, що значно розширило аудиторію дезінформації. Міллер зазначає, що конспірологія є частиною соціальних рухів, де люди знаходять спільність, спілкування. Це робить їх стійкими до раціональних аргументів і дуже важко змінити їхні переконання [11].

Підтвердженням значення Інтернету в боротьбі з дезінформацією є ефективне спростування фейкових новин про нібито небезпеку та неефективність вакцин від COVID-19. Інтернет-платформи, такі як StopFake.org, відіграють ключову роль в оспоруванні таких новин. Так, у разі, коли з'являлася дезінформація щодо безпеки вакцин, StopFake.org надавала чітке спростування, посилаючись на офіційні джерела та наукові дослідження. Спираючись на звіти CDS (англ. – Centers for Disease Control and Prevention, укр. – центри з контролю та профілактики захворювань у США) і FDA (англ. – Food and Drug Administration, укр. – управління продовольства та медикаментів), платформа StopFake.org наочно показує, що побічні реакції на вакцини від COVID-19 є рідкісними і не становлять значного ризику. Крім того, ефективність вакцин у боротьбі з Delta-варіантом вірусу підтверджена дослідженнями [5]. Таким чином, StopFake.org виступає захисником правди в епоху інформаційного перенасичення.

Водночас, ця платформа активно бореться з іншими видами дезінформації, що не менш актуальні. Наприклад, StopFake.org, використовуючи свої ресурси для протидії дезінформації, ефективно спростувала черговий фейк, що стосується українських біженців у Польщі. Пропагандистські джерела намагалися розповсюдити відео, в якому літня жінка начебто звинувачує українських біженців у пограбуванні своєї квартири. Однак, завдяки ретельній перевірці фактів, було встановлено, що це відео було опубліковано ще у 2018 році і жодним чином не пов'язане з Україною чи її громадянами. Насправді, запис документує конфлікт в офісі обслуговування клієнтів польської телекомунікаційної компанії «Vectra», де жінка висловлювала незадоволення наданими послугами [6].

Книга Карла Міллера «The Death of the Gods. The New Global Power Grab» пропонує цікавий аналіз цифрових трансформацій влади

в інформаційному просторі. Автор досліджує вплив цифрових платформ і алгоритмів на контроль інформації та її вплив на суспільство, підкреслюючи необхідність прозорості, відповідальності й залучення громадян у процеси прийняття рішень в епоху децентралізованих мереж [10].

Російсько-українська війна виявила, що соцмережі можуть бути «полем бою» в рамках гібридної / інформаційної війни, де розповсюджуються хештеги, спрямовані на формування думок та ставлень. Як зазначено в аналізі Карла Міллера, це стає особливо важливим у регіонах зі значним впливом російської пропаганди, що прагне зміцнити свої позиції за допомогою маніпуляцій у соцмережах [3]. Як зазначає Євген Федченко, співзасновник та головний редактор веб-сайту StopFake.org, небезпека пропаганди полягає в її здатності маніпулювати фактами. У часи, коли об'єктивність часто замінюється прозорістю інтенцій, журналістам важливо розвивати професійні навички і методи верифікації [8].

Розглядаючи виклики, що стоять перед сучасними медіа, важливо зауважити, що застосування технологій ШІ, описаних Максом Тегмарком у праці «Життя 3:0. Доба штучного інтелекту», може в майбутньому скоріше за все стати потужним інструментом для виявлення дискримінаційного контенту. «Обробка природної мови зараз – одна з галузей ШІ, де прогрес іде семимильними кроками» [4, с. 114]. Сучасні інформаційні технології, зокрема ШІ, зі своїм потенціалом з автоматизації фактчекінгу та аналізу великих даних, може стати інструментом підвищення цифрової грамотності та збільшення об'єктивності інформаційного пошуку, диференціації інформаційних потоків, як про це зазначає дослідниця Анна Булах. В своєму аналізі впливу ШІ на суспільство А.Булах підкреслює, що «ШІ – це оптимізація процесів, а не усунення з них людей» та наголошує на значенні підзвітності в контексті автоматизації [9]. Однак, як вказує Булах, підзвітність та відповідальність за використання даних є критично важливими, оскільки вони стосуються прав інтелектуальної власності, безпеки та захисту даних [9]. Враховуючи це, необхідно розглянути, як медіа-організації можуть інтегрувати ШІ у своїй стратегії боротьби з дезінформацією, не порушуючи етичних норм та забезпечуючи прозорість своїх дій.

Ключовим аспектом використання ШІ у медійній індустрії є розробка та застосування етичних рамок, які б враховували потреби та цінності суспільства. На додаток до етичних рамок, вбачається необхідним розробити механізми громадського контролю та відкритості алгоритмів ШІ, що використовуються медіа, для гарантування їхньої відповідності демократичним цінностям та правам людини.

Поступово проблеми цифрової безпеки / кібербезпеки стають синонімом національної безпеки, адже для більшості країн вона істотно залежить від убезпечення від кібератак, хаотичного використання персональних даних та наявності різного виду інформаційної нерівності, що в ході технічного прогресу постійно зростає [2].

З огляду на ці загрози, актуальність медіаграмотності як стратегічної цілі в контексті інформаційної безпеки стає ще більш виразною. Медіаграмотність відіграє важливу роль у зміцненні когнітивного захисту населення, допомагаючи розпізнавати дезінформацію та протидіяти інформаційній війні, що є ключовими аспектами національної безпеки в умовах сучасних викликів. Залучення громадян до процесу медіаграмотності не лише зміцнює їхню стійкість до дезінформації, а й сприяє підвищенню рівня відповідальності.

Література:

1. Дуцик Д., Орлова Д., Будівська Г. Трансформація сфери медіаграмотності в умовах повномасштабної війни в Україні. Київ : ГО "Укр. ін-т медіа та комунікації", 2022. 23 с. URL: https://www.jta.com.ua/wp-content/uploads/2022/07/Transformation-medialiteracy_UA-1.pdf

2. Кіберексперти про головні тенденції кібербезпеки 2023, до яких варто підготуватися | 10Guards. *10Guards | Cybersecurity Services (Advisory/Ethical Hacking)*. URL: <https://10guards.com/ua/articles/cisostop-cybersecurity-trends-2023-to-prepare-for/>

3. Міллер К., Altantic Т. Прихильники Путіна й війни заповнили твіттер в Азії і Африці. Про інфоперемогу говорити зарано. *Texty.org.ua – статті та журналістика даних для людей – Тексти.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/articles/106256/pryhylnykyputina-i-vijny-zapolonyly-tvitter-v-aziyi-i-afryci-pro-infoperemohuhovoryty-zarano/>

4. Термарк М. Життя 3.0 Доба штучного інтелекту / пер. з англ. Зорина Корабліна. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.

5. Фейк: Вакцина від COVID-19 небезпечна і неефективна, оскільки не захищає від штаму Delta. *StopFake*. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejck-vaktsina-vid-covid-19-nebezpechna-i-neefektivna-oskilki-ne-zahishhaye-vid-shtamu-delta/>

6. Фейк: Українські біженці пограбували квартиру літньої жінки у Польщі – відео. *StopFake*. URL: <https://www.stopfake.org/uk/strong-fejck-ukrayinski-bizhentsi-pograbuvali-kvartiru-litnoyi-zhinki-u-polshhi-video-strong/>

7. Чуранова О. Верифікація інформації в професії журналіста. *Правила світу інформації: як українським медіа наблизитися до європейських стандартів* : посіб. для журналістів. 2019. С. 11–71.

8. Fedchenko Y. Propaganda and how journalists can avoid it (case study). *Conflict reporting in the smartphone era from budget constraints to information warfare* / ed. by D. Fabijanić, C. Spahr, V. Zlatarsky. P. 51–55. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=82b41c40-fd3a-3321-6196-f80720a6696e&groupId=252038

9. How to operationalize AI ethics? *Unite.AI*. URL: <https://www.unite.ai/how-to-operationalize-ai-ethics/>

10. Miller C. *Death of the Gods: The New Global Power Grab*. Penguin Random House, 2018.

11. Silicon Curtain. The industrialisation of disinformation – Interview with Carl Miller, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fTP1gnbZrJ0>